

51. BORŠTNIKOVO

14. - 23.
oktober
2016

www.borstnikovo.si

ZAČETKI, DOSEŽKI IN NASLEDKI SLOVENSKEGA GLEDALIŠČA MODERNE DOBE

150-letnica Dramatičnega društva v Ljubljani
Simpozij v organizaciji Slovenskega gledališkega inštituta in Raziskovalnega
programa UL AGRFT v sodelovanju s Festivalom Borštnikovo srečanje
Maribor, 20.-21. 10. 2016

Ustanovitev Dramatičnega društva v Ljubljani leta 1867 pomeni začetek organiziranega gledališkega delovanja na Slovenskem. 150-letnico tega prelomnega dogodka v zgodovini slovenskega gledališča bomo obeležili s simpozijem, ki bo celovito predstavil delovanje Dramatičnega društva, ga preučil z doslej še neraziskanih vidikov, ob tem pa kritično osvetlil uveljavljene zgodovinske razlage. Da bi dobili čim bolj večplastno podobo Društva, smo k sodelovanju pritegnili raziskovalce uprizoritvenih umetnosti, literature, umetniškega govora, likovnih umetnosti, glasbe, kulturne in umetnostne zgodovine. Raziskali bodo razvoj tistih elementov, ki Dramatično društvo oziroma slovensko gledališče konstituirajo: dramatiko, repertoar, gledališko ikonografijo, poklice, arhitekturo itn. Obravnavali bodo vpliv Dramatičnega društva na razvoj slovenske dramatike, začetke operne in baletne ustvarjalnosti, slovenskega gledališkega in igralskega (govornega) izobraževanja, postopno profesionalizacijo in specializacijo gledaliških poklicev. Opredelili bodo razvoj od Dramatičnega društva v Ljubljani do dramatičnih društev na Slovenskem, zadnja desetletja Dramatičnega društva in njegovo likvidacijo, mejnike v delovanju Društva in nacionalno ikonografijo v času med letoma 1867 in 1918. Predstavili bodo tudi biografske prispevke, npr. o pionirju Društva Josipu Nolliju in opernem pevcu Emilu Scarii; in bolj specifične teme, kot so prisotnost francoske igre, meščanske drame, judovske tematike v repertoarju, razprli vprašanje »narodne« operete ter problem Tugomerja kot slovenskega plemenskega junaka. Študije bodo na novo osvetlile obdobje prve organizirane oblike slovenskega gledališča, njegove poznejše profesionalizacije in začetke evropeizacije ter natančneje opredelile pomen Dramatičnega društva v kulturni zgodovini slovenstva.

Vodji konference: dr. Štefan Vevar in dr. Barbara Orel

ČETRTEK, 20. OKTOBER 2016

10.00–10.15 **Pozdravni nagovori**

Mojca Jan Zoran, direktorica Slovenskega gledališkega inštituta
Tomaž Gubenšek, dekan UL AGRFT

Alja Predan, umetniška direktorica Festivala Borštnikovo srečanje

10.15–12.00 **Dramatično društvo in njegov razvoj**

Štefan Vevar: *Mejniki v razvoju Dramatičnega društva v Ljubljani*
Aldo Milohnič: *Od Dramatičnega društva v Ljubljani do dramatičnih društev po Sloveniji*

Aleš Gabrič: *Zadnja desetletja Dramatičnega društva in njegova likvidacija leta 1948*

12.00–14.15 Odmor za kosilo

14.15–15.45 **Dramatika in repertoarna politika**

Gasper Troha: *Dramatično društvo in njegov vpliv na razvoj slovenske*

dramatike med letoma 1867 in 1892

Ivo Svetina: *Tugomer, slovenski plemenski junak?*

Blaž Lukan: *Repertoar Dramatičnega društva v prvem desetletju delovanja: vplivi, tendence, učinki*

15.45–16.00 Odmor za kavo

16.00–17.00 **Dramatika in repertoarna politika**

Mateja Pezdirc Bartol: *Razvoj slovenske meščanske drame na prelomu stoletja in Dama s kamelijami*

Tone Smolej: *Francoski repertoar Dramatičnega društva v Ljubljani*

PETEK, 21. OKTOBER 2016

10.00–11.45 **Opera, opereta in balet**

Gregor Pompe: *Dramatično društvo in začetki slovenske operne poustvarjalnosti: repertoarna analiza*

Irena Avsenik Nabergoj: *Uprizoritve opernih in gledaliških del z judovsko tematiko v okviru*

Dramatičnega društva

Peter Bedjanič: *Emil Scaria (1840–1886)*

Darja Koter: *Josip Noll – pionir Dramatičnega društva v Ljubljani*

11.45–12.00 Odmor za kavo

12.00–13.00 **Opera, opereta in balet**

Igor Grdina: *Narodna opereta?*

Henrik Neubauer: *Prvi začetki baleta na Slovenskem*

13.00–15.00 Odmor za kosilo

15.00–16.30 **Izobraževanje in razvoj gledaliških poklicev**

Barbara Orel: *Dramatična šola in začetki gledališkega izobraževanja na Slovenskem*

Katarina Podbevšek: *Dramatično društvo – pobudnik igralskega (govornega) izobraževanja*

Nadja Zgonik: *Nacionalna ikonografija v času od ustanovitve Dramatičnega društva v Ljubljani do prve svetovne vojne*

DRAMATIČNO DRUŠTVO IN NJEGOV RAZVOJ

ŠTEFAN VEVAR

Mejniki v razvoju Dramatičnega društva v Ljubljani

V prispevku bom skušal orisati tiste dogodke in dejanja v razvoju Dramatičnega društva v Ljubljani v času med letoma 1867 in 1918, ki so prelomne narave in jim lahko pripišemo poimenovanje mejniki. Resda je mejnica med prelomnimi dejanji in evolucijskimi dejavniki nekega razvoja pogosto zabrisana in bolj stvar komentarja kot objektivne presoje. Vseeno pa so nekatera dejstva, dejanja in dogodki take narave, da lahko rečemo, da se je zaradi njih razvoj proti izoblikovanju slovenskega gledališča na Slovenskem bodisi sploh lahko začel bodisi uspešneje obšel premnoge čeri na svoji poti bodisi doživel dragocene »dramatične« pospeške. Lok prelomnih dogodkov ne bo mogel preskočiti prvega, včasih malce spregledanega mejnika, namreč na začetku druge polovice 19. stoletja dozorele zavesti o nujnosti vzpostavitve slovenskega narodnega gledališča, in tudi ne korenin, iz katerih se je ta zavest razvila; in se ne bo mogel izteči pred opredelitvijo prve povojne uprizoritve Jurčičevega *Tugomerja* (v Drami SNG) kot simbolnega znamenja nove prihajajoče dobe: evropeizacije slovenskega gledališča.

Dr. Štefan Vevar je po diplomu leta 1999 magistriral in leta 2011 doktoriral na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Od leta 1987 je zaposlen v Slovenskem gledališkem muzeju (inštitutu). Je avtor več razstav, med drugim: *Mejniki slovenske gledališke zgodovine* (2000), *Dušan Moravec in njegovi gledališki sodobniki* (2012), ter soavtor stalne razstave *Hoja za gledališčem* (2014). Je pisec člankov in monografij na temo slovenske gledališke zgodovine, npr. *Sem, torej igram, prispevki za psihosociološki portret slovenskega igralstva* (1997). Ob tem je avtor številnih prevodov iz nemške književnosti ter prevodoslovnih objav, med njimi monografije *Vrvohodska umetnost prevajanja* (2013). Leta 2012 je izdal svojo disertacijo *Fenomen Goethe ...* Prejemnik Sovretove nagrade leta 1999.

ALDO MILOHNIĆ

Od Dramatičnega društva v Ljubljani do dramatičnih društev po Sloveniji

Če ne bi bilo idrijskega Dramatičnega društva, ki so ga ustanovili leta 1889, bi bilo ljubljansko Dramatično društvo edino, ki je nastalo že v 19. stoletju. Naslednje so namreč ustanovili šele v začetku 20. stoletja v Trstu, v letih pred prvo svetovno vojno pa so nastala

še dramatična društva v Mariboru, Celju in na Ptuju. V primerjavi z množičnostjo čitalniškega gibanja so bila dramatična društva maloštevilna, a kljub temu so pomembno prispevala k razvoju gledališke kulture na Slovenskem. Avtor bo predstavil delovanje dramatičnih društev in analiziral njihov prispevek k zgodovini slovenskega gledališča ter njihov pomen v širšem kulturnem in družbenem kontekstu.

Dr. Aldo Milohnić je doktor sociologije kulture in docent na Univerzi v Ljubljani – Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo, kjer predava zgodovino gledališča. Je urednik številnih zbornikov in tematskih številk kulturnih časopisov, soavtor več knjig ter avtor knjig *Teorije sodobnega gledališča in performansa* (2009) in *Umetnost v času vladavine prava in kapitala* (2016). Zadnjih dvajset let je sodeloval pri številnih domačih in mednarodnih raziskovalnih projektih o zgodovini in teoriji scenskih umetnosti, sociologiji kulture in kulturni politiki.

ALEŠ GABRIČ

Zadnja desetletja Dramatičnega društva in njegova likvidacija leta 1948

Ko je bilo slovensko gledališče v Ljubljani po prvi svetovni vojni podržavljeno in je skrb za njegovo delovanje prevzela država, je postalo Dramatično društvo v dotedanjem pomenu odvečno. Med svetovnima vojnama je zgolj finančno podpiralo študirajoče na konservatorijih in gledališčnike na študijskih potovanjih in izpopolnjevanjih. Med drugo svetovno vojno in po njej je društvo le še životarilo, zato se je njegov zadnji odbor, ki mu je predsedoval Fran Saleški Finžgar, odločil, da ga razpustijo. V skladu s statutom društva so prisotni na občnem zboru 14. januarja 1948 s soglasnim sklepom potrdili to odločitev.

Dr. Aleš Gabrič je zgodovinar, raziskovalec na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani in urednik njegove založniške dejavnosti. Proučuje slovensko politično, kulturnopolitično, kulturno in šolsko zgodovino, posebej po letu 1945. Na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani predava zgodovino slovenske kulture. Kot avtor je v več monografskih publikacijah in znanstvenih člankih pisal tudi o zgodovini poklicne in amaterske gledališke dejavnosti na Slovenskem.

DRAMATIKA IN REPERTOARNA POLITIKA

GAŠPER TROHA

Dramatično društvo in njegov vpliv na razvoj slovenske dramatike med letoma 1867 in 1892

Ustanovitev Dramatičnega društva leta 1867 velja za začetek sklenjenega profesionalnega gledališkega delovanja na Slovenskem. Gledališča pa seveda ni brez dramskih tekstov, enako kot velja, da razvoja

dramatike praviloma ne more biti brez možnosti njene gledališke realizacije. Tega so se zavedali že ustanovitelji Dramatičnega društva, ki so leta 1867 ustanovili tudi knjižno zbirko Slovenska Talija, v kateri so objavljali dramska in strokovna besedila. Do leta 1892, ko je bilo zgrajeno Deželno gledališče in je gledališko dogajanje na Slovenskem dobilo nov zagon, je v zbirki izšlo kar 57 knjig, med katerimi je največ prav dramskih tekstov. Kakšen je bil torej vpliv Dramatičnega društva na

razvoj slovenske dramatike? Koliko je nanj vplival siceršnji repertoar in koliko pričakovanja publike?

Dr. Gašper Troha je doktoriral na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ukvarja se s sociologijo literature, še posebej z vprašanji sodobne svetovne in slovenske dramatike in gledališča. Predava na Filozofski fakulteti, bil je programski vodja Mednarodnega literarnega festivala Vilenica (2010–2013) in generalni direktor Direktorata za ustvarjalnost na Ministrstvu za kulturo RS (2013–2014). Objavljal je v številnih domačih in tujih znanstvenih revijah, v letu 2015 pa je izdal monografijo *Ujetniki svobode* o razvoju slovenske dramatike in gledališča pod socializmom.

IVO SVETINA

Tugomer, slovenski plemenski junak?

Prispevek obravnava Levstikovo predelavo Jurčičevega *Tugomera* (1875) na več ravneh: najprej v luči Levstikovih načelnih misli o tem, da bi Slovenci sicer potrebovali klasično junaško dramo z zgodovinskimi osebnostmi in slovesno privzdignjenim odrskim jezikom, četudi, kot ugotovi v *Potovanju od Litije do Čateža* (1858), nam manjka tako zgodovinska podlaga, jezik in (celo) gledališče. Nadalje prispevek raziskuje, v kolikšni meri je Levstikov *Tugomer* res zgodovinska drama ali je le preobleka za analizo odnosa med Sloveni in Franki v 10. stoletju, torej med Slovenci in Nemci sredi sedemdesetih let 19. stoletja. In končno, v kolikšni meri je Tugomer tragični junak ali le tragični lik, vreden upesnitve. Na začetku jezika, gledališča in naroda (ki ni več pleme) naj bi stala tragedija kot višek dramskega pesništva, o čemer nenazadnje priča tudi Linhartova žaloigra *Miss Jenny Love* in Prešernova želja po tragediji, zapisana v *Novi pisariji*.

Ivo Svetina je rojen leta 1948 v Ljubljani. Pesnik, dramatik, esejist, prevajalec. Diplomiral je na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz primerjalne književnosti in literarne teorije. V letih 1998 do 2014 je bil direktor Slovenskega gledališkega muzeja oz. Slovenskega gledališkega inštituta. Izdal je 20 pesniških zbirk, napisal več gledaliških iger, pravljič, esejev o poeziji in gledališču oz. dramatiki. Med drugim je prevedel mite južnoameriških Indijancev, *Tibetansko knjigo mrtvih* in *Tri tibetanske misterije* (tradicionalne tibetanske igre). Prejel je več nagrad: zlato ptico leta 1976 za zbirko *Botticelli*, ki je prevedena v hrvaščino in italijanščino, leta 1987 je prejel nagrado Prešernovega sklada za zbirko *Péti rokopisi* in štirikrat za svoje igre prejel nagrado Slavka Gruma (za najboljše dramsko besedilo): 1987, 1992, 1996 in 2010. Leta 2005 je za zbirko *Lesbos* prejel Veronikino nagrado za najboljšo pesniško zbirko leta, leta 2010 pa Jenkovo nagrado za zbirko *Sfingin hlev*.

BLAŽ LUKAN

Repertoar Dramatičnega društva v prvem desetletju delovanja: vplivi, tendence, učinki

Delovanje Dramatičnega društva se – če pustimo vnmear njegovo notranjo organiziranost in utemeljenost – najočitneje manifestira skozi repertoar. Prispevek kritično pretrese 195 premier, ki jih je društvo izvedlo med letoma 1867 in 1876, in to s stališča izvora dramske predloge, žanra, motiva za izbor, ključnih avtorjev uprizoritve, ritma oz. gostote premier in ponovitev ipd. Obravnavo repertoarja določa kontekst,

v katerem se odraža zmes različnih gledaliških in kulturnih vplivov, samo društvo pa se kaže kot presečišče sočasnih dogajanj v gledaliških centrih v njegovi bližini. Prispevek sledi predpostavki, da z ustanovitvijo Dramatičnega društva postane Ljubljana upoštevanja vredno gledališko prizorišče habsburške monarhije, čeprav repertoar tega dejstva še ne odraža; posebno pozornost pa posveti njegovim gledališko »pragmatičnim« potezam, ki ob ideoloških bistveno pripomorejo k transformaciji društva v gledališče.

Dr. Blaž Lukan je docent za dramaturgijo na UL AGRFT. Dela kot praktični dramaturg, piše gledališke kritike, spremne besede h knjižnim objavam dramskih in strokovnih besedil slovenskih in tujih avtorjev ter znanstvene razprave s področja dramatike in teorije scenskih umetnosti. Bil je umetniški vodja Gledališča Glej in SLG Celje. Napisal je več knjig, med njimi *Gledališki pojmovnik za mlade* (1996), *Slovenska dramaturgija: dramaturgija kot gledališka praksa* (2001), *Performativne pisave: razprave o performansi in gledališču* (2013), in (so)uredil knjigo *Svobodne roke: antologija teoretske misli o slovenskem gledališču 1899–1979* (2012).

MATEJA PEZDIRC BARTOL

Razvoj slovenske meščanske drame na prelomu stoletja in Dama s kamelijami

V prispevku raziskujem razvoj slovenske meščanske drame konec 19. stoletja in v začetku 20. stoletja, pri čemer me bodo zanimale tako motivno-tematske novosti kot tudi nov dogajalni prostor, to je meščanski salon, ki postane družbeni prostor s simbolnimi reprezentacijami. Največ poudarka bom posvetila besediloma *Lepa Vida* Josipa Vošnjaka in *Romantične duše* Ivana Cankarja. V obeh besedilih najdemo sorodnosti z dramo *Dama s kamelijami* Alexandra Dumasa ml, ki je bila globalna gledališka uspešnica tistega časa in je bila uprizorjena tudi na odru Deželnega gledališča leta 1893 in 1895.

Dr. Mateja Pezdirc Bartol je izredna profesorica za slovensko književnost na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Pedagoško in raziskovalno se ukvarja s slovensko dramatiko, zgodovino drame in gledališča, teorijo drame, mladinsko književnostjo ter procesi branja in razumevanja literarnih besedil. Je avtorica številnih člankov, znanstvene monografije *Najdeni pomeni: empirične raziskave recepcije literarnega dela* (2010) ter urednica zbornikov *Slovenski jezik, literatura, kultura in mediji* (2008), *Telo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* (2009) in *Slovenska dramatika* (2012). Gostujoča predavanja je imela na univerzah v Zagrebu, Sofiji, Lizboni, Budimpešti, Pragi, Padovi, Varšavi, Beogradu, Neaplju idr.

TONE SMOLEJ

Francoski repertoar Dramatičnega društva v Ljubljani

V prvih treh desetletjih je bilo na ljubljanskem odru uprizorjenih skoraj 90 francoskih dramskih tekstov. Avtor prispevka bo skušal rekonstruirati »francoski« repertoar Dramatičnega društva, zanimali ga bodo francoski avtorji, med katerimi so le nekateri znani še danes (Scribe, Labiche, Sardou, Dumas ml.), ter njihova recepcija. Hkrati pa se bo osredinil tudi na analizo nekaterih prevodov, ki so jih opravili odlični prevajalci (Mandelc, Hostnik, Ogrinec, Svetič), očitno prvi posredniki francoske dramatike pri nas.

Dr. Tone Smolej je doktoriral na Filozofski fakulteti v Ljubljani leta 2003, od 2014 je redni profesor za primerjalno književnost in literarno teorijo na tej ustanovi. Ukvarja se s francosko-slovenskimi in

avstrijsko-slovenskimi literarnimi odnosi, zgodovino primerjalne književnosti, imagologijo, tematologijo in literarno retoriko. Je pisec številnih člankov na omenjenih področjih ter avtor in soavtor več monografij.

OPERA, OPERETA IN BALET

GREGOR POMPE

Dramatično društvo in začetki slovenske operne poustvarjalnosti: repertoarna analiza

Ob začetku svojega delovanja si je Dramatično društvo za svojo nalogo zadalo tudi uprizarjanje glasbeno-gledaliških del, med temi tudi najbolj »žlahtne« zvrsti opere. Po začetnih enostavnejših formah (burkah z glasbo in spevoigrah) je predvsem po zaslugi Frana Gerbića kmalu zmoglo tudi operne predstave. Članek bo premeril repertoar v treh fazah slovenske operne poustvarjalnosti: od začetka delovanja Dramatičnega društva do prve svetovne vojne, od prve svetovne vojne do druge svetovne vojne in po drugi svetovni vojni. Ob osnovnih značilnosti opernega repertoarja v vsakem izmed obdobj bo osrednja pozornost namenjena deležu slovenske opere, deležu »lažjih« žanrov, aktualnosti repertoarja, soočanju z izvedbeno navidez »težjimi« deli. V nadaljevanju se bo iz primerjav med tremi repertoarnimi »obdobji« skušalo poiskati tudi zgodovinske odgovore za razlike oz. glavne značilnosti posameznih repertoarnih značilnosti. Izhodiščna teza more biti, da je ob zelo skromnih infrastrukturnih pogojih Dramatično društvo zmoglo sorazmerno raznolik operni repertoar, posebej v primerjavi z bolj »bogatimi« povojnimi leti.

Dr. Gregor Pompe je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študiral najprej primerjalno književnost in nemški jezik, potem dodatno še muzikologijo. Za svoje diplomsko delo je prejel študentsko Prešernovo nagrado Filozofske fakultete. Predava na Oddelku za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer je leta 2006 obranil svojo doktorsko disertacijo. Kot znanstveni raziskovalec se ukvarja z zgodovino gladbe, s sodobno glasbo, z vprašanji semantike glasbe in glasbenega gledališča. Za svoje strokovno delo je prejel Mantuanijevo priznanje Slovenskega muzikološkega društva, Filozofska fakulteta in Študentski svet FF pa sta mu podelila nagradi za uspešno pedagoško delo. Bil je predsednik Slovenskega muzikološkega društva in predstojnik Oddelka za muzikologijo. Izdal je tri monografije (*Pisna podoba glasbe na Slovenskem* skupaj z J. Snojem, *Postmodernizem in semantika glasbe*, *Zveneča metafizika: skladateljski opus akademika Lojzeta Lebučiča*) in učbenik (*Novi tokovi v glasbi 20. stoletja*). Dejaven je še kot publicist, glasbeni kritik in skladatelj.

IRENA AVSENIK NABERGOJ

Uprizoritve opernih in gledaliških del z judovsko tematiko v okviru Dramatičnega društva

V prispevku bodo predstavljene uprizoritve opernih in dramskih del z judovsko tematiko v okviru Dramatičnega

društva v letih od 1867 do 1920: opere J. F. Halévyja *Židinja* in K. Weissa *Poljski žid*; svetopisemske igre S. H. Mosenthala *Debora*, F. E. Westerleina *Jožef v Egiptu*, drame O. Feuilleta *Dalila*, burke A. Goernerja *Putifarjeva žena*, enodejanke C. Feliceja *Jeftejeva* hči, biblične drame O. Wilda *Saloma*, Shakespearove komedije *Beneški trgovci* in igre J. Špicarja *Miklova Zala*. V centru zanimanja je razmerje med stereotipnimi in bolj individualiziranimi predstavitvami ženskih in moških judovskih oseb iz sveta starega Izraela in poznejših obdobj v primerjavi s prikazi Judov v sočasni slovenski literaturi.

Ddr. Irena Avsenik Nabergoj, izr. prof., je višja znanstvena sodelavka, zaposlena na ZRC SAZU, UNG in UL TEOF, raziskuje področje literature od antike do sodobnosti s poudarkom na slovenski literaturi, Svetem pismu in judovstvu. Objavila je številne članke, pet znanstvenih monografij v Nemčiji in Angliji in štiri v Sloveniji. Znanstvene izsledke redno predstavlja na univerzah in konferencah v Evropi, ZDA in Kanadi. Za izjemne dosežke na področju literature je leta 2009 prejela Zoisovo priznanje. Leta 2015 je bila izvoljena za članico Evropske akademije znanosti in umetnosti, I. razred: Humanistične vede.

PETER BEDJANIČ

Emil Scaria (1840–1886)

Emil Scaria je bil rojen leta 1840 v Gradcu kot sin priznanega zdravnika Johanna, rojenega v Kranju. Nekateri viri menijo, da se je družinski priimek nekoč glasil Škarja in da gre torej za slovensko družino, drugi, tudi slovenski viri, pa to spet demantirajo. Po krajšem študiju petja in neuspešnem debiju v Pešti je bil leta 1864 angažiran v Dresdnu. Obdarjen z izrazito gromkim in hkrati lepim glasom in igralsko nadarjen je kot impozantna odrska pojava hitro osvojil operne odre, predvsem na nemškem govornem področju. Leta 1872 je prevzel angažma v Dunajski državni operi, ki mu je nudila izjemne delovne pogoje. Število gostovanj se je še povečalo, nastopil je celo v Združenih državah Amerike. Sodeč po ocenah, ki jih je prejemal, je v svojem času veljal za vodilnega basista na svetu. Vrh njegove kariere predstavlja njegovo sodelovanje na krstni predstavi Wagnerjevega odrsko-glasbenega dela *Parsifal* leta 1882 v Bayreuthu. Deset let prej je na dveh predstavah nastopil tudi na odru nemškega opernega gledališča v Ljubljani.

Peter Bedjanič je bil od leta 1957 do upokojitve leta 1992 urednik za operno glasbo na Radiu Slovenija. Kot diplomirani solopevec iz razreda prof. Julija Betetta je bil med drugim v letih 1978 do 1996 tudi član Slovenskega okteta. Kot pisec je sodeloval pri *Slovenskem gledališkem leksikonu*, *Slovenskem biografskem*

leksikonu, Enciklopediji Slovenije in pri Leksikonu jugoslovanske muzike. Je soavtor obsežne monografije o Ladku Korošču. Za radio je med drugim napisal obsežne cikle o Wagnerju, Rossiniju, Donizettiju in Mozartu. Posebno pozornost je posvečal sodelovanju s slovenskimi opernimi umetniki, rezultat teh prizadevanj je skoraj 100 domačih posnetkov celotnih oper v radijskem arhivu. V slovenščino je iz nemščine prevedel knjigo *Laboratorium* Vinka Globokarja. Leta 2004 je prejel Jurčičevo nagrado za uredniško delo.

DARJA KOTER

Josip Nolli – pionir Dramatičnega društva v Ljubljani

Josip Nolli (1841–1902), po očetu italijanskega, po materi slovenskega rodu, velja za enega poveljnih ustanoviteljev Dramatičnega društva v Ljubljani, pri katerem je nato deloval kot igravec, pevec, režiser, mentor v dramski šoli, prevajalec, dramatik, publicist in organizator. Njegovo delovanje v gledališki oziroma glasbeno-gledališki dejavnosti je razpršeno in razdeljeno na dve obdobji, od leta 1865 do 1875 ter od leta 1890 do 1902, v obeh pa je bistveno vplival na razvoj slovenske gledališke umetnosti. Dosedanje raziskave so se osredotočile na posamezne segmente Nollijevega delovanja, zato bo pričujoč prispevek dosedanja vedenja poglobil in prikazal zaokroženo delovanje J. Nollija na različnih področjih. Med manj znanimi je njegovo publicistično delo, s katerim je prispeval k slovenski dramatik, zgodovinskim zapisom o razvoju gledališča in kritičnim zapisom.

Dr. Darja Koter je redna profesorica za zgodovino glasbe na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s historičnimi instrumenti, z glasbeno ikonografijo, zgodovino glasbene poustvarjalnosti in opusi slovenskih skladateljev. Sodeluje v raziskovalnih projektih Univerze v Bonnu in Univerze v Ljubljani. Monografije: *Glasbilarstvo na Slovenskem* (2001, 2004), *Musica coelestis et musica profana. Glasbeni motivi v likovni dediščini od severne Istre do Vremske doline* (2008), *Slovenska glasba 1848–1918* (2012), *Slovenska glasba 1918–1991* (2012). Je dobitnica Mantuanijevega priznanja za dosežke v muzikologiji (2014).

IGOR GRDINA

Narodna opereta?

Libreto Luize Pesjakove *Gorenjski slavček* ponuja izhodišče za premislek o tem, ali je mogoča narodna opereta. Kar zadeva opero, je jasno, da so bila posamezna dela napisana za to, da postanejo nacionalni emblemi. Opereta, ki je veljala za »potrošno blago« in je v pariški

in dunajski libretistiki kmalu postala »obrt« – če ne celo industrija – za tovrstno emblematično rabo načelno ni uporabna. Glasbena dramaturgija, ki je narekovala uporabo stalnih form (pri solističnih in ansambelskih nastopih ter zborih), je puščala malo prostora nestandardnim rešitvam, kakršne terjajo nacionalni emblemi. Kljub temu je v posameznih delih mogoče zaznati težnjo po oblikovanju narodnega emblema. Libreto Luize Pesjakove v uglasbitvi Antona Foersterja ni tak postal šele po predelavi v opero, temveč je že od vsega začetka razvidno sledil temu idealu.

Dr. Igor Grdina je diplomiral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani; doktoriral je leta 1994 iz slovenistike, iz zgodovine pa 2002. Zdaj je redni profesor za slovensko literaturo in kulturno zgodovino ter znanstveni svetnik; zaposlen je na ZRC SAZU, ICK in Alma Mater Europaea – ISH. Bil je gostujoči profesor na dunajski univerzi; predaval je tudi na univerzah v Tübingenu, Regensburgu, Pragi, Gradcu in Celovcu. Objavil je 30 znanstvenih in strokovnih monografij, priredil 10 libretov ter napisal eno dramo.

HENRIK NEUBAUER

Prvi začetki baleta na Slovenskem

Namen prispevka je osvetliti začetke in deloma nadaljnji razvoj baleta na Slovenskem – od prvih tujih gostujočih družin in prvih plesnih gledaliških poskusov do ustanovitve baletnega ansambla leta 1918 v Ljubljani. Ocenjen bo prispevek prvih vodij baleta in nadaljnji razvoj po imenovanju Petra Golovina za šefa ljubljanskega baleta vse do druge svetovne vojne, ko je bil ustanovljen še baletni ansambel v Mariboru. Ob baletnih predstavah tujih skladateljev bodo predstavljena tudi baletna dela slovenskih skladateljev. Avtor bo poskušal raziskati pričevanja v obstoječih dokumentih (gledališki listi, napovedi, odzivi) kot tudi v doslej objavljenih knjižnih izdajah z vsemi neizogibnimi padci in vzponi.

Dr. Henrik Neubauer je operni režiser, koreograf, redni profesor na Akademiji za glasbo Univerze v Ljubljani, zdravnik, publicist, zgodovinar opere in baleta. Deloval je v številnih mednarodnih in domačih organizacijah, je častni doktor Université de la danse v Parizu, častni član Plesnega komiteja ITI, Slovenskega komornega glasbenega gledališča in Društva baletnih umetnikov Slovenije; prejel je več odmevnih nagrad in zlati red za zasluge RS. Napisal je 35 knjig in okrog 600 člankov, sodeluje pri številnih domačih in tujih enciklopedijah in leksikonih, predaval je po Evropi in v ZDA. Dvakrat je bil gostujoči profesor na visoki šoli v Berlinu ter večkrat v Avstriji. Doslej je pripravil 80 baletnih koreografij in 33 opernih režij doma in v tujini.

IZOBRAŽEVANJE IN RAZVOJ GLEDALIŠKIH POKLICEV

BARBARA OREL

Dramatična šola in začetki gledališkega izobraževanja na Slovenskem

Dramatično društvo je leta 1869 osnovalo dramatično šolo, ki je (s krajšimi prekinitvami) delovala do leta

1914. Njena ustanovitev je bila tesno povezana s težnjami po krepitvi narodne zavesti in s potrebo po ustanovitvi slovenskega stalnega narodnega gledališča v Ljubljani. Prispevek natančneje opredeli vlogo dramatične šole pri profesionalizaciji slovenskega gledališča v času, ko so prizadevanja žlahtnega amaterizma in čitalniškega načina predstavljanja prerasla v gledališko umetnost. Osredotoči se na preučevanje začetkov gledališkega izobraževanja pri Slovencih, zlasti prvih poklicnih igralcev (Borštnika, Verovška idr.), ki so si pridobivali umetniške in pedagoške izkušnje ob študijskih obiskih na Dunaju in v Pragi, zoreli na odru Deželnega gledališča (tudi ob čeških soigralcih) in izoblikovali temelje za poučevanje slovenskih gledališčnikov.

Dr. Barbara Orel je izredna profesorica za dramaturgijo in študije scenskih umetnosti ter vodja raziskovalne skupine UL AGRFT in raziskovalnega programa *Gledališke in medumetniške raziskave*. V zadnjem času se ukvarja predvsem s preučevanjem družbenih in medkulturnih izmenjav v polju uprizarjanja in hibridnih umetniških praks. Kot raziskovalka sodeluje z delovno skupino Theatrical Event (pri International Federation for Theatre Research). Je (so) ustanoviteljica znanstvene revije za gledališče in scenske umetnosti *Amfiteater* (urednica v letih 2008–2010) in bila selektorica festivalov *Teden slovenske drame* (2006–2007) in *Borštnikovo srečanje* (2008–2009).

KATARINA PODBEVŠEK

Dramatično društvo – pobudnik igralskega (govornega) izobraževanja

Dramatično društvo (1867) je ob spodbujanju dramskega pisanja organiziralo tudi prve tečaje za igralce. Ker ni bilo domače tradicije, so si pomagali s tujimi zgledi (prevod češke *Priročne knjige za gledališke diletante*). Učenje igralskega govora (»deklamiranja«) je temeljilo na retoričnih načelih in tipiziranem nebesednem izrazu ter težnji po odmiku od vsakdanjega govora. V prispevku raziskujem vpliv takratnih jezikovnih okoliščin na delovanje Dramatičnega društva (Levstikov jezikovni nazor, Škrabčeva prizadevanja za enotno govorno slovenščino) in govorno-estetska izhodišča učiteljev (Dragojila Odijeva, Josip Noll, Kornelija Šolmajer) v »dramatični učilnici«.

Dr. Katarina Podbevšek predava teorijo jezika in govora na UL AGRFT. Raziskuje gledališko govorno estetiko, vlogo gledališkega lektorja, gledališko terminologijo, šolsko govorno interpretacijo literature. Je avtorica monografije *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi* (2006), soavtorica *Gledališkega terminološkega slovarja* (2007),

Urednika te številke: Barbara Orel in Štefan Vevar
Tehnična podpora konference: Miha Grum
Organizacijska podpora konference: Amadea Karin Ilic

Raziskovalni program (P6-0376), ki ga izvaja raziskovalna skupina UL AGRFT, financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

monografije *Govor med znanostjo in umetnostjo* (2013). Pomembnejše prispevke je objavila v monografijah *Dinamika sprememb v slovenskem gledališču 20. stoletja* (2010), *Hibridni prostori umetnosti* (2012), *Aktualna vprašanja slovanske fonetike* (2013).

NADJA ZGONIK

Nacionalna ikonografija v času od ustanovitve Dramatičnega društva do prve svetovne vojne

Raba nacionalnega jezika, ki je temeljni označevalec nacionalne gledališke zgodovine, je bila odločilni dejavnik pri ustanovitvi Dramatičnega društva v Ljubljani leta 1867. Ko je bila v času nemške prevlade v Deželnem zboru Društvo z razpisom namenjena subvencija za igro v slovenskem jeziku, a z vsebino ne iz slovenske, pač pa iz kranjske in avstrijske zgodovine, se je jasno pokazala potreba po opredelitvi nacionalnih vsebin tudi v dramski umetnosti. Prispevek bo prikazal, na kakšne načine se je v prvih desetletjih integralnega formiranja slovenske nacionalne zavesti oblikovala nacionalna ikonografija. Primerjali bomo literarne modele z uprizoritvenimi kodi iz dramske umetnosti in likovnimi znaki.

Dr. Nadja Zgonik je profesorica za umetnostno zgodovino na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s slovenskim modernizmom, sodobno umetnostjo in teorijo umetnostnega zgodovinopisja. V njeni bibliografiji, ki šteje več kot tisto enot, je šest monografskih publikacij. S svojimi avtorskimi projekti ali monografskimi razstavami sodeluje s slovenskimi in drugimi galerijami in je pripravila razstave slovenske umetnosti v Italiji, na Finskem, v Nemčiji, Belgiji, na Kosovu in Kitajskem. Je članica mednarodnega društva likovnih kritikov AICA in slovenske sekcije PEN.

<p>GLAVNA POKROVITELJA</p> <p>REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA KULTURO</p>		<p>MEDIJSKI POKROVITELJI</p> <p>RTV SLO, RTV SLO Televizija Slovenija, MIM, VEČER, Europlakat, MEDIA BUS, EXITV, DELO</p>	
<p>POKROVITELJI</p> <p>POSTA SLOVENIJE, Nova KBM, Amadeo, Zavarovalnica Maribor, Press clipping, dem, ALMA MATER EUROPAEA, Crtas 2, Selmar, KRKA, ENERGIJA PLUS, Mercator</p>		<p>PODPORNIKI</p> <p>ROZMARIN, kreativafabrika, CVETLIČARNA, DPG, MARIBORSKI VOJVOVODI, nigrad, kreativafabrika</p>	
<p>DONATORJI</p> <p>Galeria Hest, SWEDISH ARTS COUNCIL, teaterunionen, GOETHE INSTITUT</p>	<p>MEDNARODNI PARTNERJI</p> <p>LITUVNSKO GLEDALIŠČE KLAIPEDA, vrbinski dom, SALON, GT22, SLAVIJA, LETALSKO CENTER MARIBOR</p>	<p>PARTNERJI</p> <p>LETALSKO CENTER MARIBOR</p>	